MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№6

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
IYUN

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar
OPEN ACCESS
ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
Academic Resource Index ResearchBib
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
OpenAIRE
ROAD
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
BASE
Crossref
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА eLIBRARY.RU

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI

Elektron nashr,
378 sahifa, iyun, 2025-yil.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Shakarov Zafar G‘afforovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay’ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo‘taboyev Mahammadjon To‘ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug‘bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o‘g‘li, Texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo‘raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

Ways to Strengthen the Economy of Karakalpakstan 12
Isakov Janabay Yakypbayevich

Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xavf-xatarlarini iqtisodiy baholash........ 18
Raxmatova M.G., Saidjonova Z.B

Strategy For Attracting Investments By Expanding the Participation of Joint-Stock Companies in the Securities Market 23
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna, Kutlymurat Zhalgasovich Aytmuratov, Raushan Nurlybay qizi Umirzakova

O‘zbekistonda eksportni sug‘urtalash mexanizmlari: mavjud holat va takomillashtirish yo‘llari 29
D.E.Qarshiev

Ta’lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o‘smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O‘zbekiston 35
Islomova Dilrabo Salomovna

Oliy ta’lim muassasalarida xodimlarning mehnat samaradorligini oshirishda rahbarlarning roli 40
Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o‘g‘li, Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o‘gli, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Madraimov Xabibulla Madaminovich

Обзор по теме Современные системы управлением возбуждение синхронных машин и перспективы их развития 47
Алиев Аброр Мураткулович

The Mechanism for Applying Tax Benefits and Preferences in Tax Administration 52
Dilorom Mutalova

Innovatsiyalarning ahamiyati va ularning iqtisodiy samaradorligining o‘zbekiston qishloq xo‘jalik mahsulotlarini qayta ishlashdagi roli 57
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o‘g’li

Bino va inshootlarni zilzilabardoshligiga oid nazariyalar........ 62
Jalilov Ahmadbek Ikromjon o‘g‘li

Soliq to‘lovchilarning majburiyatlari bajarilishini konseptual asoslari va shartlari asoslari xususida 66
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

The Analysis of the Psychophysiological Condition of Children With Mental Disorders and the Creation of Comfort Through Designed Clothing........ 73
Asatilaeva Lola Muratjon qizi, Muminova Umida Tokhtasinovna

Analysis Types of Waterproof Fabrics and Their Physical and Mechanical Properties 80
Pulatova Laziza Bakhodirovna, Kasimova Aziza Bakhodirovna

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 85
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich, To’xtasinov Boburbek Yusufjon o’g’li

Suv resurslarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar:qishloq xo‘jaligi uchun iims modelini ishlab chiqish...... 89
Fazilat Egamberganova Shuhratovna

Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish 93
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o‘g‘li

Qurilish sanoati korxonalarini boshqarishning iqtisodiy mexanizmlari 98
Yembergenova Aynur Aydosbaevna

Mahalliy budjetlar ijrosi to‘g‘risidagi hisobotlar va ularning axborot imkoniyatlarini oshirish masalalari 104
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich

Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi 110
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 115
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li

Soliq toʻlovchilarning majburiyatlari bajarilishini taʼminlashning gnoseologik asoslari xususida 118
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

Nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy jihatlari 125
Yaqubova Nodira Olim qizi

Oʻzbekistonda toʻqimachilik eko-mahsulotlari bozorining rivojlanish imkoniyatlari 130
Nosirova Charos

Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining oʻrni 135
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

Axoli daromadlarining turmush farovonligiga ta'siri 142
Berdibekov A.

Raqamli iqtisodiyot sharoitda ta'lim xizmati sifatini oshirishni ekonometrik modellashtirish usullari 148
Axmedova Barno Abdiyevna

Jahon mamlakatlarida chakana savdoni boshqarishning oʻziga xosligi va unda strategik menejment tizimi 151
Yaqubov Azizbek Gʻanibekovich

Kichik tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari 156
Amonov Mehriddin Oromiddinovich

Geologiya korxonalarining investitsion samaradorligini oshirish yoʻllari 163
Oʻtamurodova Surayyo SHokirjon qizi

Temir yoʻl transportini rivojlantirishdagi xorij tajribasi 169
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich

Hududlar iqtisodiyoti agrar sektori investitsion faolligining koʻrsatkichlar tizimi va ularning xususiyatlari 174
S.J. Yangiboev

Hududlarning soliq salohiyatini oshirishdagi mavjud muammolar va ularning yechimlari 181
Sharipov Narzullo Gʻulomovich

Uzoq muddatli aktivlar auditining tashkiliy va uslubiy jihatlarini takomillashtirish 188
Bakayev Xurshid Maxmudovich

Применение искусственного интеллекта в оценке кредитных рисков... 195
Маликов Шохрух Шокирович, Неъматова Фарангиз Санжар кизи, Омонов Санжар Ғанишер ўғли, Гулмуродова Динора Акрам кизи, Камалов Шухрат Камалович

Tashqi bozorlarda tovarlarning raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy marketingdan foydalanish ... 209
Meliqulov Abduhalil Norinovich

Tijorat banklari investitsiya faoliyatida yuzaga keluvchi risklar 215
Joʻrayev Oʻktam Panji oʻgʻli

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda xalqaro savdo shartnomalarining roli.. 219
Xodjayev Jamshid Abduxakimovich

Servislashgan jamiyatda avtoservis xizmatlarining oʻrni va ahamiyatini yoritishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar 223
Shaymardanova Dildora Xaydarjon qizi

Davlat budjetining ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi oʻrni 230
Qoʻziyev Shodiyor Qilichboy oʻgʻli

Madaniy festivallar-turizmni rivojlantirish vositasi sifatida 234
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna

Xizmatlar sohasida innovatsion strategiyani shakllantirishning oʻziga xos jihatlari 239
Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev

Innovatsion tadbirkorlikning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni 244
Fayziyev Shavkat Shaxobidinovich

Managing Tourism in Fragile Ecosystems: A Case Study Approach 251
Dilmurod Nasimov, Shahrizoda Sirojiddinova

Development of the Digital Financial Assets Market to Enhance Investment Activity 258
Shamshinur Yakubova

Turizm sohasining investitsion jozibadorligi va uni oshirish yo’llari 263
Ayubov Ilyos Ilxomovich

Qimmatli qog‘ozlar bozorida risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish 268
Otaxonov Saidaxror Ilhomjon o‘g‘li

O‘zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishi: omillar va ko‘rsatkichlar tahlili 274
Hojiyev Tal’at Toshpo‘latovich

Iqtisodchi va bugalterlarning jamiyatdagi o ‘rni va ahamiyati 282
Sohibova A’loxon Zafarjon qizi

Kasbiy ta’lim tashkilotlarida o‘quvchilarni raqamli kompetensiyasini baholashning metodologik asoslari .. 286
Maxkamova Zuxra Tursunpulotovna

Sug‘urta faoliyati hisobining normativ-huquqiy asoslari 292
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich

Raqamli iqtisodiyot: qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini ixtisoslashtirish va joylashtirish 301
Bazarov Nazirjon Sobirovich, Mo‘minov Baxodir Orifjonovich

Sport maktablaridagi yoqari sinf o‘quvchilarining chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati 306
Qon’irbayev Dastan

Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане 311
Салимов Шерзод Бахтиёрович

Cleaning of Salt Water Using Reverse Osmosis 316
Kungiratbay Sharipov, Nurmanov Ma’ruf

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy instrumentlar auditi uchun tavakkalchilikka asoslangan baholash mezonlarini takomillashtirish 326
Nuraliyev Behzod Baxtiyor o‘g‘li

Turizm investitsion salohiyatiga ta’sir kuchlari va ularga yechim 331
Ayubov Ilyos Ilxomovich

Korxonalarda nomoddiy aktivlarni hisobga olishda shaffoflikni ta’minlash va xorij tajribalaridan foydalanish istiqbollari 335
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich

Strengthening the Tourism Industry Through Education and Training: A Review of Global and Regional Strategies 342
G‘aforova Zarina Otabek qizi

Raqamli iqtisodiyotda telekommunikatsiya infratuzilmasining rivojlanish omillari va iqtisodiy samaradorligi tahlili (o‘zbekiston misolida) 348
Xazratov Abror Panjiyevich

Smart tourism konsepsiyasining o‘zbekistonda joriy etilishi: infratuzilma, xizmatlar va raqamli innovatsiyalar tahlili 352
Abriev Zoirjon

The Development of Tourism Management as a Significant Part of Economy in Uzbekistan 358
To‘xtarova Feruzahon Yuldashevna

Biologik aktivlarni iqtisodiy tahlil qilish turlari: metodologiyasi va amaliy qo‘llanilishi 362
Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich

Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления 366
Машарипова Шахло Адамбаевна

Buxoro viloyat hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish 372
Akramov Doniyor Rustam o'g'li, Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich

BUXORO VILOYAT HUDUDINING URBANIZATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH

Akramov Doniyor Rustam o'g'li
BDTU doktorant PhD

Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich
a.f.n. TAQU dotsenti

Annotatsiya: Buxoro viloyatidagi shahar va tumanlarining shaharsozlik va ijtimoiy-iqtisodiy, xalq xo'jaligi, sanoat salohiyati, ishchi resurslari, tabiiy-ekologik muhiti hamda aholining o'sish kabi ko'rsatkichlarini rivojlantirish bo'yicha hududlar bosh rejalari asosida misollar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Urbanizatsiya, bosh reja, aholi punkti, shaharsozlik va ijtimoiy-iqtisodiy masalalar.

Abstract: Examples are given on the basis of the regions' master plans for the development of urban and socio-economic, national economy, industrial potential, labor resources, natural and environmental conditions of cities and districts of the Bukhara region, as well as population growth.

Keywords: Urbanization, master plan, demographic policy, urban planning and socio-economic issues.

Аннотация: Примеры приведены на основе генеральных планов регионов по развитию городского и социально-экономического, народного хозяйства, промышленного потенциала, трудовых ресурсов, природной и экологической обстановки городов и районов Бухарской области, а также росту численности населения.

Ключевые слова: Урбанизатсія, генеральный план, демографическая политика, городское планирование и социально-экономические вопросы.

KIRISH

Buxoro viloyat hududi urbanizatsiyasining asosiy natijalari quyidagilar bilan bog'liq:

- Buxoroning qadimgi tarixini o'rgangan holda kelajakda uni jahondagi mavqeini qayta tiklash
- Shaharlarni iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik omillar, mavjud shart-sharoitlarni hisobga olgan holda kompleks rivojlantirish;
- Katta, shahar va tumanlar rivojlanishini maqbullashtirish;
- Shaharlarda sanoat zonalari, texnoparklar, innovatsiya markazlari tashkil etish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Buxoro shahri Turkiston zaminidagi asosiy shahardan biri bo'lgan. XVII asrda shakllangan holati, asosan saqlangan. O'zgarish ko'proq qurilmalarning zichlanishi hisobiga bo'lgan. Shaharning qo'rg'on devori ichidagi hududi o'sha davrda, XVII asrda vujudga kelganicha qolgan. Tarxi umuman doiraga yaqin bo'lib shaharning avvalgi yerlariga g'arb tarafdan Jo'y bor yerlari qo'shilgach Buxoro cho'zinchoqroq shaklni oldi. Buxoroning markazi shaharning katta qismini egallagan edi. Bir-biriga tutashib ketgan qadimgi monumental hamda keyinroq vujudga kelgan madrasa, masjid, savdo binolari, karvon saroy, do'kon va boshqa jamoat binolaridan, ko'cha va maydonlardan tashkil topgan. Buxoro shahri Ark, Shahriston va Rabotdan tashkil topgan.

TADQIQ METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraktsiya, qiyosiy tahlil, taqqoslash, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Ark – Markaziy Osiyo ko'hna shaharlaridagi hukmdorlar qarorgohi joylashgan qal'a band o'rda. Yozma tarixiy manbalarda ko'handiz, diz, ko'h, qasr, qal'a, hisor nomlari bilan ham tilga olinadi (1-rasm). Tabiiy baland tepa yoki maxsus yaratilgan baland do'nglik ustiga qurilib, atrofi baland devor bilan o'ralgan, bir yoki ikki darvozasi bo'lgan. Ark ichida hukmdorlarning, amaldor va lashkarboshilarning uy-joylari, davlat devonlari zarbxona, masjid, sardoba va boshqa binolar bo'lgan.

1-rasm.

Shahriston — Sharqda o‘rta asrlarda shaharlarning markazi, mudofaa devori bilan mustahkamlangan asosiy qismi. Saroy (ba’zan ark), jome masjid, yopiq (tim) yoki ochiq bozor, bosh maydon — registon, muhim ma’muriy binolar, hukmdor va uning yaqinlarining qo‘rg‘onlari, shuningdek, oddiy aholi xonadonlari va boshqalar bo‘lgan. Ilk davrlarda unda bog‘, ekinzorlar ham bo‘lgan.

Rabot- Shahri berun (Tashqari shahar) yoki Rabot deb atala boshlagan edi.

Urbanizatsiya (frans. urbanisation, ing . urbanization, lot. urbanus — shaharga mansub, urbs — shahar) — jamiyat hayotida shaharlar rolining ortib borishi, ishlab chiqaruvchi kuchlarning joylashuvi, aholining ijtimoiy, demografik tarkibi, turmush tarzi va madaniyatidagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq. U tarixiy rivojlanish asosida shakllangan jamiyat bosqichlari va hududiy mehnat taqsimoti natijasida sodir bo‘lgan ko‘p qirrali geografik, ijtimoiy-iqtisodiy va demografik jarayondir. Uning torroq doiradagi demografik, statistik tushunchasi dunyoda, alohida hududlarda, mamlakatlarda shaharlarning (ayniqsa, katta shaharlarning) va shahar aholisi salmog‘ining ko‘payib borishini anglatadi.

Bu jarayon shaharlarda aholi sonining o‘sib borishiga, konsentratsiyalashuviga olib keldi. Iqtisodiy rivojlangan davlatlarda yirik shaharlar paydo bo‘la boshladi. Katta shahar atrofida kichik shaharlar paydo bo‘lib, katta shaharlarga qo‘shilib boradi va shaharlar aglomeratsiyalash hosil bo‘ladi. Rivojlangan mamlakatlarda aglomeratsiya jarayoni avj olgan, alohida aglomeratsiyalarning qo‘shilib ketishi natijasida megapolislar vujudga kelmoqda. Buxoro viloyat hududining urbanizatsiyasi orqali Buxoro viloyatining kelajakdagi holatini qanday bo‘lishini shu bilan birga qaysi yillarda qanday qurilish ishlari qaerlarda amalga oshirilishini aniqlagan holatda, Bosh rejaga asoslanib shaharni kelajakdagi holatini aniqlab olamiz.

Urbanizatsiya jarayonlarini tartibga solish bo‘yicha jahon amaliyotining tahlili va undan chiqadigan xulosalar shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab mamlakatlarda aniq maqsadga yo‘naltirilgan urbanizatsiya siyosati faol sanoatlashuv, shaharlarni kompleks rivojlanishini rag‘batlantirish, mavjud salohiyatdan samarali foydalanish, aholi turmush sharoitini izchil oshirib borish, doimiy va barqaror ish o‘rinlarini yaratish, yer islohotlarini amalga oshirish va yer uchastkalari bozorini shakllantirish kabi qator chora-tadbirlar bilan uyg‘unlikda olib borilgan.

Buxoro viloyatidagi shahar va tumanlarining bosh rejasini ishlab chiqishda loyihachilar tomonidan aholi punktining iqtisodiy, sanoat va hududiy salohiyati hamda aholining o‘sishi suratlari kabi ko‘rsatkichlar inobatga olingan. Buxoro viloyat hududining urbanizatsiyasida aholi soni o‘sishi, aholi punkti hududining kengayishi, Hisob-kitob davrida yangi uy-joy qurilishi qavatliligi o‘zaro nisbatni inobatga olish, madaniy, maishiy va kommunal ob’ektlarni aholining ijtimoiy ehtiyojlariga va amaldagi me’yorlarga javob beradigan darajaga yetkazish, bo‘sh hududlarda mavjud vaziyat bilan birgalikda, markazni rivojlantirish, yangi jamoat majmualarini qurish ko‘zda tutilgan, maktabgacha ta’lim muassasalari, o‘rta ta’lim muassasalari, shifoxonalar, do‘konlar, savdo maydonilari, umumiy ovqatlanish korxonalari, klublar, madaniyat saroylari, kinoteatrlar, mehmonxonalar, maishiy xizmat ko‘rsatish korxonalarining joylashuvi hamda ularni ko‘paytirish, hisob davrida yiliga tashiladigan yo‘lovchilar soni ibatga olib magistral ko‘chalarning uzunligi va enini kengaytirish. Shahar va tumanlarning barcha aholisini belgilangan me’yorlarga muvofiq barcha turdagi muhandislik kommunikatsiyalari bilan ta’minlash, ularning ishonchliligi va samaradorligini oshirish. Manba tejaydigan texnologiyalarni, hisobga olish asboblarni va energiya manbalaridan foydalanishni tartibga solish texnologiyalarini joriy etish. Muhandislik tizimlarining samaradorlik darajasini oshirish. Aholini doimiy suv ta’minotini ko‘paytirish va ta’minlanganlik darajasini me’yorga yetkazish uchun eskirgan mavjud taqsimlash tarmog‘ini modernizatsiya qilish va almashtirish. Gaz taqsimlash stansiyalari va tarmoqlarini rekonstruksiya qilish. Gaz hisoblagichlarini joriy qilish va energiya

va sanoat ishlab chiqarishida ilmiy-texnik taraqqiyot yutuqlarini joriy etish. Shaharni sanitar tozalash sohasida quyidagilar amalga oshiriladi. Aholini qattiq maishiy chiqindilarni to'plash va olib chiqib ketish bo'yicha xizmatlar bilan to'liq qamrab olish. Sanitariya jihatidan tozalash infratuzilmasi ob'ektlarini takomillashtirish. Hududlarni yil mavsumlari bo'yicha (bahor-yozgi, kuzgi, qishgi)

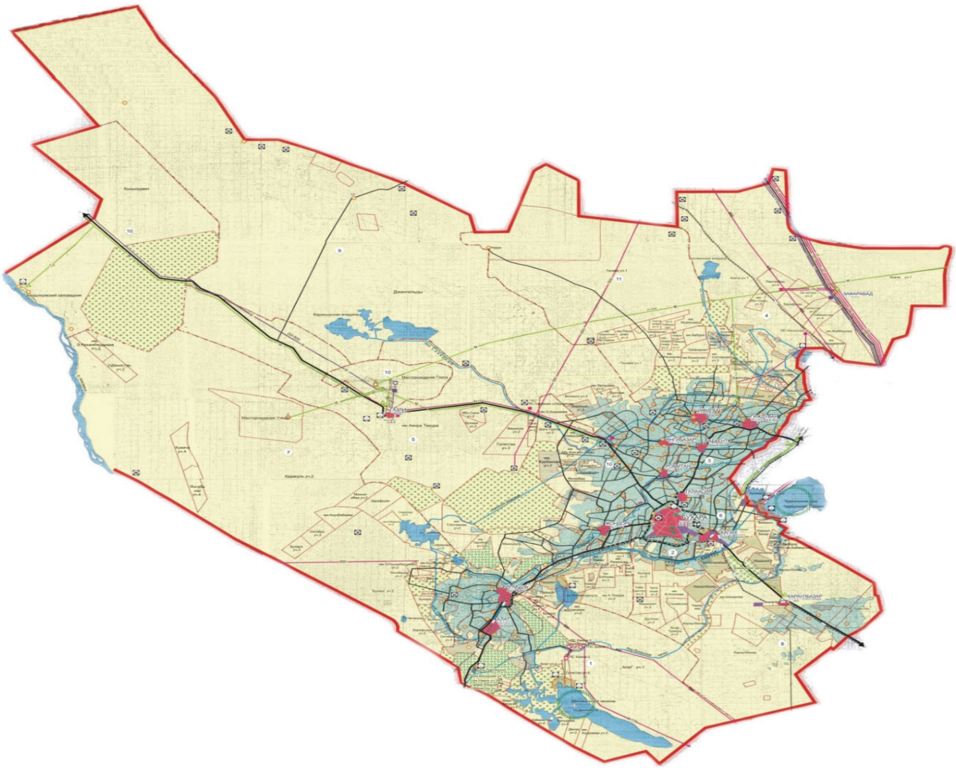

2-rasm.

tozalash ishlarini muntazam tashkillashtirish. Hududlar, binolar va inshootlarning qattiq maishiy chiqindilar bilan ifloslanishining oldini olish maqsadida zarur miqdordagi maxsus chiqindi qutilarining o'rnatilishini ta'minlash; qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash hajmini oshirish orqali poligonlarga ko'mish uchun yo'naltiriladigan chiqindilar hajmini kamaytirish. Qattiq maishiy chiqindi poligoni holatini o'rnatilgan talablarga muvofiqlashtirish va yopilgan poligon yerlarini rekultivatsiya qilish. Buxoro shahrining rejalashtirish tarkibi (2-rasm). -aholi joylashgan hududning guruh tizimi markazi - umuman tizimning guruhini tashkil qilish bilan bog'liq omillar majmuasini hisobga olgan holda shakllantirilgan bo'lib, bunda rivojlanish va fazoviy o'sishni hisob-kitob davri chegaralaridan tashqari amalgaoshirish imkoniyatini ta'minlaydi.

Shahar va tumanlarning qabul qilingan loyihalashtirish va rejalashtirish tuzilishi yaxlit organizmni yaratishni nazarda tutadi, unda shaharning turli tabiatdagi qismlari, shuningdek, shaharga tutash qishloq aholi punktlari katta shaharsozlik tizimiga kiritilgan bo'lib, ular shaharning guruh tizimining markazi sifatida mavqeini hisobga oladi.

Shahar va tumanlarning arxitektura-rejalashtirish tuzilishining asosini ko'kalamzorlashtirilgan va suv chiq-

adigan bo‘shliqlar bilan birlashtirgan, tarixiy-me’moriy qo‘riqxona, alohida ma’muriy, savdo, madaniy, ma’rifiy va sport majmualarini o‘z ichiga olgan shahar ahamiyatiga ega jamoat markazlari tizimi tashkil etadi.

Jamoat markazlarining chiziqli-tugun tuzilishi uy-joylar va fuqarolik qurilishi sur’atlariga muvofiq shahar hududlarni egallashga imkon beradi va shahar qurilishining barcha bosqichlarida stilistik birlikni qo‘llab-quvvatlaydi.

Tarixiy zonada rekonstruksiya ishlari, eskirgan binolarni buzish va alohida kvartallarni mustahkamlash ishlari qonunchilikda belgilangan tartiblarga qat’iy amal qilgan holda amalga oshiriladi. Tarixiy zonaning chekkasida, obidalar joylashgan hududlarda transport harakati tartibga solinishi ko‘zda tutilgan.

Ekologik xavfli ob’ektlarni yo‘q qilish hisobiga atrof-muhitning holati va ekologik hayot sharoitlarini yaxshilash, transport infratuzilmasini takomillashtirish, ko‘kalamzorlashtirilgan va suv chiqadigan hududlarni belgilangan me’yoriy ko‘rsatkichlarga yetkazish va atrof-muhit sifatini nazorat qilishni kuchaytirish.

Yashash muhiti (tuproq, atmosfera, suv) sifatini nazorat qilishni kuchaytirish; gorizontal va vertikal drenajlarni qurish, kanal yo‘llarini betonlashtirish yo‘li bilan shaharning tuproq va gidrogeologik holatini yaxshilash; tuproq suvlari monitoring tizimini tashkil qilish. Sanoat korxonalari va qabristonlardan sanitar xavfsiz zonalarni va suv arteriyalaridan himoya zonalarini yaratish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yashil ko‘chatlar maydonini kengaytirish, Buxoro shahrining va uning yon atrofi yashil hududini yagona tizimi ko‘rinishidagi tabiiy-landshaft majmuasini yangidan tashkil etish va rivojlantirish chora-tadbirlarini, mavjud bo‘lgan bog‘larni, yashil bog‘larni, rekreatsion hududlarni qayta qurish va yangilarini tashkil etish ko‘zda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. D.U. Ismuhamedova. Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturasi Toshkent-2009.
2. X.K. Tursunov. Qishloq aholi punktlarini rejalashtirish Toshkent-2015.
3. X.Po‘latov. Shaharsozlik tarixi Toshkent-2008.
4. Sh.Mirzayev, Xasanov Feruz Anvarovich, BUXORO TURAR-JOY ME’MORCHILIGI AN’ANALARI, page.488-492. https://doi.org/10.5281/zenodo.6570415
5. https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/1123
6. https://doi.org/10.5281/zenodo.6570419

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 6

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №S–5669245 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod tumani 15-mavze 19-uy

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100